STICHTING WERKGROEP MILIEUBEHEER RHENEN

NIEUWSBRIEF 2019 NR 1

Pyjamawants, foto Dirk Prins

Onderwerpen

1. Wat deed het bestuur afgelopen jaar?
2. Beheer Kwintelooijen 2018-2019
3. Paddenrapen 2019
4. Operatie Steenbreek
5. Bomenkap
6. Tips natuurvriendelijker tuin
7. MOB-complex
8. Thema-avond bosbeheer
9. Excursie Palmerswaard & vrijwilligersdag werkgroepen
10. Korte berichten

WAT DEED HET BESTUUR HET AFGELOPEN JAAR
Han Runhaar

Ook dit jaar is er veel werk verricht door de vrijwilligers van beide bij de WMR aangesloten werkgroepen. Tussen eind februari en begin april werden door de Paddenwerkgroep 5442 padden overgezet. Iets minder dan de 5777 van vorig jaar, maar gezien de landelijke achteruitgang in het aantal overgezette padden toch een heel mooi resultaat. Verderop in de Nieuwsbrief vindt u een uitgebreider verslag. Het aantal vrijwilligers was dit jaar wat minder dan andere jaren, dus we kunnen nog wel wat paddenrapers gebruiken. Als u zin heeft om volgend jaar mee te doen bent u van harte welkom.

De Natuurwerkgroep Kwintelooijen heeft afgelopen jaar hard gewerkt om de schade te herstellen die is ontstaan doordat in 2010 is gestopt met runderbegrazing. Gelukkig is het begrazingsbeheer verleden jaar weer hersteld. De natuurwerkgroep doet haar best om die delen van Kwintelooijen die afgelopen jaren zijn dichtgegroeid met bramen en berken weer open te maken. Verderop in de Nieuwsbrief kunt u lezen wat de resultaten waren.

Begin dit jaar heeft onze secretaris, Ellen Appeldoorn, twee keer ingesproken in een commissievergadering waarin het ging over het afschaffen van de gemeentelijke kapvergunning. In plaats daarvan komt er een bomenlijst. De WMR meent dat de Bomenlijst een veel te beperkt middel is om een goede bescherming te bieden en ziet liever een bredere visie op groen in het algemeen, voor alle bomen. Verderop in de Nieuwsbrief wordt uitgebreider verslag gedaan.

Op 31 oktober verleden jaar heeft de WMR een thema-avond georganiseerd waar Rob Janmaat van Mooi Binnenveld meer heeft verteld over het initiatief om via crowdfunding een gebied van 50 hectare in het Binnenveld aan te kopen voor de ontwikkeling van waardevolle natte natuur. Het gebied is inmiddels aangekocht en er wordt druk gewerkt aan de inrichting van het gebied. Op onze volgende thema-avond willen we aandacht besteden aan het beheer van de bossen rondom Rhenen. Verderop in de Nieuwsbrief kunt u meer lezen over deze avond.

Wat betreft het MOB-complex in Elst is er weinig nieuws te vermelden, behalve dan dat de eigenaar van het complex van plan is om hier meer dan 100 woningen te bouwen. De WMR zal er alles aan doen om tegen te gaan dat hier midden in kwetsbare natuur een nieuwbouwwijk verrijst! Ook hierover kunt u meer lezen.

Dit jaar wilden we meedoen aan de Cuneradag op 8 juni. Helaas ging die dag vanwege de harde wind niet door. Jammer van alle voorbereidingen door een aantal van onze kerngroepleden. We gaan het volgend jaar weer proberen. Hopelijk is het dan beter weer.

Dit najaar zal Sander van Opstal de taak van penningmeester overnemen van Alie de Boer. Nadat hij afgelopen jaar tijdelijk raadslid is geweest voor de PCR wordt hij weer actief in de WMR. Welkom terug Sander! En Alie, hartelijk bedankt dat je zo veel jaar onze financiën hebt bewaakt.

BEHEER KWINTELOOIJEN IN SEIZOEN 2018-2019
Han Runhaar, coördinator Natuurwerkgroep Kwintelooijen

Het jaar 2018 was belangrijk jaar voor het beheer van Kwintelooijen: in dat jaar werd de verantwoordelijkheid voor het beheer van het gebied overgenomen door de Club Kwintelooijen en werd, na een periode van 8 jaar, het gebied weer begraasd met runderen. In onderstaande geef ik kort aan welke ervaringen we hebben opgedaan met het begrazingsbeheer en welke consequenties het herstel van het begrazingsbeheer heeft gehad voor de werkzaamheden van de Natuurwerkgroep Kwintelooijen.

Begrazing
In 2010 werd de begrazing van Kwintelooijen met Schotse hooglanders door de toenmalige beheerder (recreatieschap Utrechtse Heuvelrug, Vallei- en Kromme Rijngebied) beëindigd. Na aanleg van een nieuw raster wordt het gebied vanaf mei 2018 weer begraasd door jonge Herefords runderen (ossen). Deze worden geleverd door dierenarts Leen Stam van dierenartspraktijk Vallei & Wetering, die ook toezicht houdt op de gezondheid van de dieren.

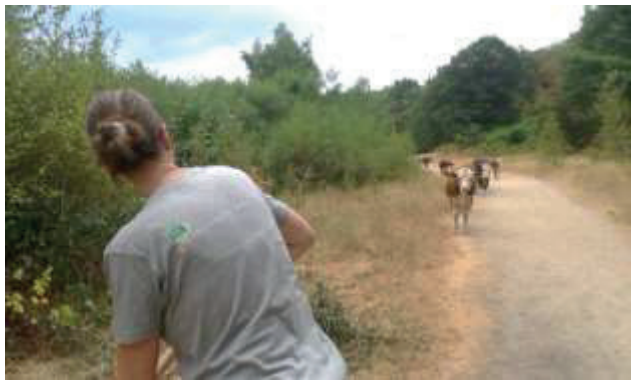

Eerste kennismaking Herefords ossen met de natuurwerkgroep. Foto: Annemarieke Oegema.

Ondanks de uitzonderlijk droge zomer was er afgelopen jaar genoeg te eten voor de runderen. Alleen aan het einde van de winter was het nodig bij te voeren. De dieren grazen in zomer bij voorkeur op nattere delen in het middengebied met veel smakelijke en voedzame planten. Ze zijn echter wel nieuwsgierig en houden van een gevarieerd dieet. Zo eten ze bijvoorbeeld ook (in kleine hoeveelheden) van de Japanse duizendknoop en Amerikaanse vogelkers. In de winterperiode werd ook veel gegraasd in heideterrein waarin werd gegeten van heideplanten en van jonge wilgen en later ook berkentakken.

Onze ervaring is dat de dieren zeer veelzijdige grazers zijn en goed in staat zijn om de vegetatie kort te houden. Bij de huidige begrazingsdichtheid wordt de vegetatie zelfs te wat té kort afgegraasd, zodat sommige planten te weinig kans krijgen om tot bloei te komen. Daarom is het aantal ossen dit voorjaar verminderd van 10 naar 8. Daarnaast zijn op twee plekken maatregelen genomen om de runderen te weren. Op één plek van enkele honderden vierkante meters is een tijdelijk raster gezet om de daar aanwezige orchideeën te beschermen tegen vraat. De runderen blijken jonge orchideeën erg lekker te vinden.

Een veeraster bij de dam tussen grote en de kleine plas Foto: Han Runhaar.

Om ervoor zorgen dat de planten tot bloei kunnen komen worden ze van half maart tot half augustus beschermd door het mobiele raster. Daarna wordt er gemaaid en mogen de runderen er weer grazen. Een andere plant die de runderen erg lekker vinden en die dus bijna is verdwenen uit het gebied, is riet. Aan weerszijden van de dam tussen de grote en de kleine plas zijn daarom vaste rasters geplaatst. De bedoeling is dat in het tussengelegen stuk weer rietstroken kunnen ontstaan waarin watervogels kunnen broeden. Vanaf zomer 2019 wordt het heidegebied ook twee keer per jaar gedurende een aantal weken begraasd door schapen.

Aanpassing werkzaamheden natuurwerkgroep

Tussen 2011 en 2018 werd het natuurbeheer in Kwintelooijen uitgevoerd door de Natuurwerkgroep Kwintelooijen, onderdeel van de WMR. In die periode is door de natuurwerkgroep vooral gewerkt in het middengebied rond de plassen. Doordat de runderen dit gebied nu begrazen hoeven we hier niet meer te maaien. De vrijkomende tijd hebben we afgelopen jaar benut om delen van het hellinggebied die waren dichtgegroeid met bramen, bomen en struiken weer open te maken. Planning is dat eind 2020 het hele voormalige heidegebied en een groot deel van het erosiegeulengebied weer bestaat uit korte vegetaties.

Ook hebben we ons werkterrein nu uitgebreid met het recreatiegebied. Een tweetal voormalige heidegebiedjes in het crossbanen-gebied hebben we alweer deels vrijgemaakt van berkenopslag. Bovendien hebben we in één van die gebiedjes de daar aanwezige poel hersteld. De komend jaren gaan we deze gebiedjes verder openmaken en beheren. Ook een aantal andere gebiedjes in het crossbanengebied zullen we in het komende periode in beheer nemen. Hiernaast de poel in het crossbanengebied, die is hersteld door bomen en struiken rond de plas en blad en bagger van de bodem van de plas weg te halen. Dankzij overvloedige regen stond de poel half maart vol met water.

Foto:Han Runhaar.

In totaal is door de vrijwilligers inclusief coördinatie en voorbereiding in seizoen 2018-2019 679 uur besteed aan het beheer van Kwintelooijen (Tabel 1).

Tabel 1 Inzet vrijwilligers

Werkzaamheden	bestede uren
Zomerbeheer 2018	340
Winterbeheer 2018-2019	267
Losse klussen op verzoek toezichthouder	32
Coördinatie en voorbereiding	40
Totaal	679

Toekomstverwachtingen

We zitten met het uitgevoerde natuurbeheer goed op schema: als we de komende jaren op dezelfde manier blijven doorwerken kunnen alle in het beheerplan aangegeven herstelmaatregelen eind 2020 zijn uitgevoerd. Het herstel gaat

voorspoediger dan vooraf gedacht, mede omdat de Herefords runderen veel en gevarieerd eten.

In het heidegebied zijn de eerste tekenen waar te nemen van herstel van de broedvogelstand. Door het dichtgroeien met bomen en struiken en door loslopende honden was de vogelstand hier in de afgelopen jaren sterk achteruitgegaan. Boompiepers zijn weer ruimschoots aanwezig en naast een aantal kneuen zijn er in het heidegebied ook één of meerdere paartjes roodborsttapuiten aanwezig. De aanwezigheid van jonge boomleeuweriken wijst erop dat deze soort hier met succes heeft gebroed. Het open maken van (delen van de) heide en het herstel van het toezicht, waardoor er geen verstoring meer optreedt door loslopende honden, hebben waarschijnlijk bijgedragen aan dit succes. Ook het grote aantal insecten dat leeft van de rundermest vormt waarschijnlijk een belangrijke factor in het herstel van de broedvogelstand.

Over de effecten op de plantengroei valt nog weinig te zeggen omdat de zomer van 2018 uitzonderlijke droog was. Als gevolg daarvan zijn veel planten afgestorven. Vooral de heide heeft te lijden gehad: Naar schatting is meer dan de helft van de aanwezige struikhei doodgegaan. Soorten die juist hebben geprofiteerd van het droge weer zijn pioniers van open droge schraalgraslanden, waaronder duits- en dwergviltkruid en het landelijk zeldzame eekhoorngras, die dit voorjaar massaal aanwezig waren. Ook dit jaar is erg droog begonnen: na een regenperiode begin maart was de grondwaterstand weer een heel eind hersteld van de droogte in 2019, maar door het neerslagtekort in de periode daarna zijn de kleiner plassen alsnog grotendeels drooggevallen. Hopelijk gaat het om een incidenteel verschijnsel. We moeten er echter rekening houden met de mogelijkheid dat het gaat om een blijvende verandering: Er zijn aanwijzingen dat er vaker langdurige droogteperioden zullen optreden door een verzwakking van de straalstroom als gevolg van de snelle opwarming van het poolgebied.

Herkauwende ossen in de nazomer. Foto: Han Runhaar.

Al met al kunnen we de conclusies trekken dat we dankzij het begrazingsbeheer sneller dan gedacht weer in de goede richting zitten om de schade van het afgelopen periode te herstellen. Het enige waar we geen grip op hebben is op het weer. Het is te hopen dat we na een paar droge jaren weer een paar jaren met normale regenval tegemoet gaan.

PADDENRAPEN 2019

Gerard Vernooij

Meer en minder padden over gezet naar Palmerswaard en de Grift in 2019

Op 2 en 3 april werd langs de N225 tegenover Palmerswaard, en langs de Cuneraweg bij Zideris het paddenoverzetten weer afgerond en zijn de schermen d.m.v. kuilen geopend. Vrouwtjes kwamen alweer terug en slechts een enkel mannetje bleef eraan komen. De start was 26 februari en er werd tot 3 april op 34 avonden geraapt.

Dit jaar kenden we op beide locaties een heel andere ontwikkeling in de aantallen dan het succesvolle vorige jaar: bij Palmerswaard opnieuw een record met 3614 padden (550 meer dan vorig jaar), maar bij Zideris met 1808 een gewone "uitslag" met 900 minder dan vorig jaar. Daardoor werden er totaal 5442 padden overgezet. Ter vergelijking: Amerongen kwam op 5800 padden dit jaar, dus ook van bos naar Rijn.
Landelijk is er al jaren een trend van afname van aantallen padden, in Rhenen gaan we hier vooralsnog tegenin. Het voedselaanbod, de droogte, drukker verkeer, omstandigheden in het voortplantingswater, het is gissen naar oorzaken.

Bij de N225/Palmerswaard dus 3614 padden, 3 bruine en groene kikkers en 1 salamander. De 650 op 22 maart vormde een nieuw dagrecord na de 632 van 3 april vorig jaar.

Langs de Cuneraweg bij Zideris: 1808 padden (654 vrouw en 1154 man), 1 bruine en 3 groene kikkers. Hoogste dagscore was hier 270 op 20 maart. De verhouding aantallen vrouw-man was dit jaar echter wel beter dan vorig jaar (36-30%) en dit zal wel komen doordat de dieren eerder konden starten met lopen en eerder stoppen, wat gunstig is voor op tijd afzetten van de eitjes. Al met al weer een verrassende ontwikkeling.

De herinrichting van Palmerswaard lijkt positieve gevolgen te hebben gehad. De gegraven poelen bij de steilrand zullen misschien wel zorgen voor nog betere omstandigheden. En de schermen doen daar goed hun werk. In 2007 werden er bij Amerongen nog 18x zoveel padden overgezet als bij Palmerswaard en dit jaar is de verhouding 3600:5800 dus bijna 2:3.

Het aantal actieve vrijwilligers loopt opnieuw iets terug met een vaste kern bij Zideris van 7 en bij Palmerswaard van 13 vrijwilligers. Er moest daardoor vaak en hard gewerkt worden. Trudie en Patricia hebben onze gelederen dit jaar gelukkig versterkt.

Aandachtspunt blijft het teruglopen van de padden bij Palmerswaard. Terug overzetten is te gevaarlijk werk en het gewoon overzetten langs de weg eigenlijk ook. De snelheid ligt er met 80 km/u veel te hoog voor bermwerk en het leidt tot veel meer slachtoffers door de windvlagen. Hier moet over gesproken worden vanuit de WMR met de Gemeente en Provincie.
Dit jaar is er voor het eerst een bord geplaatst langs de N225 bij Palmerswaard met het aantal door ons overgezette padden; er had ook kunnen staan "niet doodgereden padden". Het blijft een bizarre aangelegenheid.

(Noot van de redactie: voor een grafiek van het overgezette aantal padden in de afgelopen jaren: zie stichtingwmr.nl).

OPERATIE STEENBREEK

Ellen Appeldoorn

Wij vragen uw aandacht voor een verschijnsel dat de laatste jaren in toenemende mate voorkomt, het mag zelfs een trend genoemd worden in Nederland: de verstening van particuliere tuinen. Groen en zand maken plaats voor tegels, grind en anti-worteldoek. Straten en wijken veranderen in een saaie, grijze en lege leefomgeving. Misschien maakt u zich er ook zorgen over, misschien stoort u zich eraan of mogelijk wordt u er zelfs verdrietig door.

Veel tuinbezitters willen wel ruimte om hun huis maar hebben geen zin in het onderhoud ervan of zien het belang van groen niet. Een tuin met gras en borders, bloeiende planten, haagjes, bomen etc. geeft elk jaar weer dezelfde werkzaamheden en kennelijk willen veel mensen dat niet. Zij willen een *onderhoudsvrije* tuin. De stenen, onderhoudsvrije tuin is een modetrend, welke door media in stand wordt gehouden. In veel huis- en tuin programma's zien we steeds weer terug hoe we zo min mogelijk tijd en arbeid kunnen besteden aan de 'tuin'. We zijn eraan gewend geraakt dat we onze leefomgeving naar ons gemak kunnen inrichten, met alle gevolgen van dien:

- Verstening speelt een belangrijke rol in de waterhuishouding. Door het aanbrengen van verharding vermindert de doorlaatbaarheid van de bodem. De versnelde afvoer van regenwater leidt tot overlast van het riool.
- De verstening zorgt voor het verminderd vasthouden van een deel van het winterse neerslagoverschot door planten. Hierdoor zijn planten erg kwetsbaar.
- De afwezigheid van groen heeft een negatief effect op gezondheid, herstel en het welzijn van de mens.
- De luchtkwaliteit verslechtert doordat fijnstof minder wordt afgevangen en er minder CO2 wordt opgenomen.
- Verstening versterkt het stedelijk hitte-eiland-effect: het gemeten temperatuurverschil tussen stad en buitengebied. Vooral in de zomer heeft een verhoogde omgevingstemperatuur een negatief effect op de gezondheid van mensen.
- Het leefgebied van vogels, insecten en andere dieren wordt kleiner.
- Een straat of wijk is minder aantrekkelijk zonder groen en bomen.
- Groen in de tuin is in feite de natuur (in het klein) dichterbij halen. Kinderen maken daardoor kennis met alles wat groeit en bloeit. In een versteende omgeving is daar geen sprake meer van.

Maar er is hoop! Operatie Steenbreek is opgericht in 2015 om concreet actie te voeren tegen het verharden van particuliere tuinen. Elke vierkante meter steen die vandaag wordt vervangen door groen helpt! Het water kan weer in de bodem zakken, de temperatuur in de stad wordt getemperd, fijnstof afgevangen, allerlei dieren vinden weer een leefgebied etc. Groen is de aanjager voor kwaliteit in de woon- en werkomgeving van de toekomst.

Gelukkig zien steeds meer gemeenten het belang om binnen hun gemeente aan de slag te gaan met de campagne van Operatie Steenbreek en inwoners en bedrijven te wijzen op het belang van een groene tuin en een aantrekkelijke leefomgeving. Gemeenten die zich al hebben aangesloten bij Operatie Steenbreek organiseren acties om samen met inwoners en bedrijven te vergroenen. Goede voorbeelden van acties zijn: 'Tegel eruit, plant erin', korting bij de aanschaf van regentonnen maar ook het aanleggen van voorbeeldtuinen, promotie tijdens evenementen, het maken van insectenhotels, het aanleggen van geveltuinen tot aan het vergroenen van een hele straat samen met buurtbewoners. Belangrijk is ook aandacht voor meer groen rond bedrijventerreinen, zorglocaties en schoolpleinen. We hopen dat de gemeente Rhenen het belang inziet van het ontstenen en vergroenen van onze tuinen, straten en wijken. WMR zal zich actief inzetten om de gemeente Rhenen te laten deelnemen aan Operatie Steenbreek.
Ons doel is om stichting Steenbreek met de gemeente, woningstichting, bedrijven en inwoners rond de tafel te krijgen en samen het verschil te maken en te zorgen voor een klimaatbestendig en gezonde leefomgeving. Hoe positief is dat?!

Bent u enthousiast over de activiteiten van Operatie Steenbreek en ons plan om hiermee aan de slag te gaan? We willen graag een werkgroep vormen van actieve en creatieve meedenkers. U kunt zich opgeven: info@stichtingwmr.nl

BOMENKAP RHENEN
Ellen Appeldoorn

WMR heeft in april tweemaal ingesproken in de vergadering van de Rhenense gemeenteraad. Het betrof een actueel en zeer gevoelig onderwerp, namelijk de massale bomenkap in en rond Rhenen. De gemeente was voornemens de kapvergunning voor bomen op te heffen en daarvoor in de plaats een zgn. Bomenlijst in het leven te roepen. Op die Bomenlijst staan bomen die bescherming genieten, ze kunnen niet zomaar gekapt worden. Het gaat vnl om bomen onder gemeentelijk beheer. Bomen op particulier terrein, mits gezichtsbepalend voor de omgeving of om andere redenen, zijn in feite 'vogelvrij'. Om op die lijst te komen gelden allerlei criteria: stamdikte, laanstructuren, 'waardevolle' bomen etc. De gemeente Rhenen wil minder regelgeving en meer begeleiding en handhaving waar nodig.
WMR meent dat de Bomenlijst een veel te beperkt middel is om een goede bescherming te bieden en ziet liever een bredere visie op groen in het algemeen, voor alle bomen. De Bomenlijst loopt vooruit op de Omgevingswet, een strategisch beleid voor de fysieke leefomgeving waarmee de kwaliteit van die leefomgeving beschermd wordt. Hierin past een visie op een duurzaam bomenbestand. Helaas werd de Bomenlijst toch aangenomen en de kapvergunning komen te vervallen. Daarmee zijn veel bomen niet langer beschermd tegen de kettingzaag…

WMR maakt zich ernstig zorgen over het groen in onze gemeente, zowel binnen als buiten de bebouwde kom. Door massale bomenkap wordt onze leefomgeving ernstig bedreigd: bomen zijn ontzettend belangrijk! Mensen functioneren beter in een natuurlijke, groene woon-, en werkomgeving en zijn lichamelijk en geestelijk gezonder. Mensen voelen zich ook veiliger, tonen minder agressie en veroorzaken minder agressie.

Bomenkap in Rhenense stadsbossen. Foto Ellen Appeldoorn.

De lichamelijke gezondheid van mensen wordt gunstig beïnvloed als bomen de lucht koeler en schoner maken; bomen hebben ook een gunstige invloed op extreme weersinvloeden, zoals het matigen van temperatuur en wind. Ze zorgen voor de afvang van fijnstof en nemen CO2 op. Naast deze fysieke invloeden zijn bomen onmisbaar als element in het (stedelijk) landschap, ze zorgen voor schoonheid, beschutting, schaduw, koelte, rust, natuurbeleving en zijn van levensbelang voor vogels, insecten en andere dieren. Bomen zijn dus van groot algemeen nut. Een evenwichtig, rijk en gevarieerd bomenbestand is duurzaam en kan daardoor alle potentiele functies vervullen.

Niet voor niets gaat het kappen van bomen vaak gepaard met sterke emoties en machteloosheid. Het gemak waarmee bomen worden gekapt is zorgwekkend! Een boom is geen wegwerpartikel. Een boom doet er generaties over om uit te groeien tot een groot en waardevol exemplaar en is in luttele seconden omgezaagd. In het centrum van Rhenen zijn de laatste jaren veel grote bomen verdwenen. WMR vindt het een gemiste kans dat bij de bouw van huizen en reconstructies van wegen vaak onvoldoende nagedacht wordt over het behoud en versterken van groen en bomen in het bijzonder. Het is een trend: bomen verdwijnen, (stedelijke) gebieden worden kaler en saaier. We leven steeds meer in een versteende omgeving. Terwijl bomen ons zoveel goeds kunnen geven, sterker nog: we kunnen niet zonder bomen!

WMR mist in Rhenen een goede bomenverordening en een goed groenstructuurplan. Waarom is er wel een vastgelegde visie op bijvoorbeeld infrastructuur en sociale voorzieningen, maar niet op het openbaar groen waarvan bomen de basis vormen? Wij hebben de gemeente gevraagd om aandacht te besteden aan een visie op het openbaar groen. Bij een bomenvisie gaat het om het toekennen van een rol aan bomen, het bestuurlijk vastleggen van deze rol en daar beleid op te maken: hoe wil de gemeente omgaan met bomen. De Bomenlijst doet dat echter niet en is daarmee geen instrument om bomen te beschermen. Juist in een tijd waarin klimaatverandering een grote bedreiging is voor de bomen moeten we zuinig zijn op de bomen die we nog hebben.

TIPS VOOR EEN NATUURVRIENDELIJKER TUINBEHEER
Dirk Prins (Han Runhaar & Esther Slotboom). Foto's Dirk Prins.

Al jaren ben ik eigenaar van een natuurvriendelijke tuin, waar ik veel van geniet. Hieronder geef ik een aantal tips hoe je een tuin milieu- en natuurvriendelijker kan maken.

Geen gifgebruik
Dat is kwalijk en onnodig zowel op bestrating als in het groen. Ook niet tegen bladluizen want de lieveheersbeestjes komen ze eten en die spuit je dan eveneens dood. Aantasting met bladluizen of bijvoorbeeld stippelmotten in de Kardinaalsmuts, is altijd tijdelijk. Later zie je er meestal niets meer van.

Die ervaring heb ik zelf elk voorjaar met de Boswilg in onze tuin waarvan de taktoppen dan door massaal veel Zwarte bonenluis zijn aangetast (zie foto links). Er verschijnen dan vele larven van een lieveheersbeestje die ervan smullen! Bij de meestal jaarlijks optredende totale kaalvraat van de Kardinaalsmuts door de Stippelmot (foto rechts) dat ik weer in onze eigen tuin ervoer, zie je deze struik later volkomen normaal in blad staan! De kale takken zijn bij deze soort groen door de aanwezigheid van chlorofyl, en daarmee herstelt de struik zich.
Tegen mieren wordt ontzettend veel gif gebruikt; zij behoren tot het evenwicht in de natuur. Geef ze uiteraard geen onnodige gelegenheid om van zoetigheden te komen snoepen, net zoals dat geldt voor de wespen.
Op de bestrating kun je een begin van plantengroei gemakkelijk handmatig verwijderen. Dat is tevens een heel gezonde vrijetijdsbesteding en vergeleken met de sportschool, een heel natuurlijke. Tussen de stenen kun het verwijderen met verdund azijnzuur, en/of door met een stalen borstel te krabben.

Gazon/grasbeheer

Gras is, in relatie tot het regenwaterbeheer, beter dan stenen. Frequent maaien kan wel van nut zijn als het gazon veel gebruikt wordt voor allerlei activiteiten, maar ik zie soms/steeds vaker hele grasvlakten bij een huis die voortdurend gemillimeterd worden alleen maar vanwege een eenzijdig 'netheid' aspect. Tegenwoordig gebeurt dat steeds vaker met zo'n robotje dat bij elke rand of hindernis automatisch stopt en een andere richting kiest. Er wordt vaak op toegezien dat er slechts één grassoort is, zonder open plekjes of groei van mos dat die 'volmaaktheid' kan doorbreken. Daartoe wordt er zelfs wel zgn. geverticuteerd waarbij mos wordt verwijderd en het gras 'lucht krijgt'. Men vervangt, na doodspuiten en de toplaag verwijderen, de gehele grasmat door van die grasmatrollen die tegenwoordig in de handel zijn. Allemaal volkomen tegen de natuurwaarden gericht 'netheidsgedrag', terwijl we toch weten dat het met de natuur steeds slechter/minder gaat en dat we die juist in onze tuin nog wat extra kansjes zouden kunnen geven.

Vooral als je de tuin met name voor de groene aspecten waardeert, is het veel leuker om méér soorten grassen en kruiden toe te laten en je gras voornamelijk in paadjes te maaien. Doe dat hooguit enkele keren per jaar. Andere grassoorten dan Rood zwenkgras of Engels raai komen vanzelf. Ik kan een scala aan mogelijke leuke inheemse planten en typische voorjaar-soorten noemen: Madeliefje, Lelietje van Dalen, Bosanemoon en Pinksterbloem. Dan zie je vaak een leuke dagvlinder verschijnen, de Oranjetip, die er haar eitjes op kan afzetten.

Voorts nog Gewone ereprijs (foto links), Vingerhelmbloem, Paardenbloem, Gewone brunel en Scherpe boterbloem. Uiteraard zijn bolgewassen ook erg leuk, zoals de blauwe Wilde hyacint (foto rechts), naast Narcis, Blauwe druifjes of/en enkele kleine Scilla soorten, die je trouwens nog beter in de border kunt zetten. Wat later vind ik het lila van de Wilde marjolein (Origanum vulgare) iets om niet te missen, zeker ook wegens de vlinders en bijen die er graag op af komen!

Verder geniet ik altijd van het geel van bijvoorbeeld Jacobskruiskruid, Schermhaviks-kruid (foto links) en Echte guldenroede, naast het blauw van meerdere klokjessoorten (Campanula) zoals Pracht- (= Perzisch) en Ruig klokje. In de nazomer zijn uiteraard allerlei paarstinten van de lang bloeiende herfstaster erg leuk en wat later in het jaar zeker ook nog nuttig voor de honingbij.

Border

Ook de border, het 'zwarte' tuingedeelte, is leuker en natuurlijker in te richten dan veelal het geval is. Om te beginnen zie ik vaak kale, frequent geschoffelde delen terwijl je de grond beter met rust kunt laten, de planten bij elkaar laat aansluiten en in de herfst en winter zo lang mogelijk het blad laat liggen. Dan kan zich er een ecologisch evenwicht instellen, met naast de plantenwortels allerlei ander bodemleven zoals wormen en insecten. Verder door er weinig 'doorgekweekte' planten (die meestal weinig of geen nectar bevatten) en liefst ook inheemse soorten in te brengen. Om 'minder werk' te hebben kun je ook soorten introduceren die bodem bedekkend zijn zoals Klimop of Kleine maagdenpalm (Vinca minor), maar dat is wel wat saai. Dan zijn enkele veel leukere bodembedekkers (ook voor insecten) Gele en Paarse dovenetel, Lievevrouwenbedstro en Grote muur (foto links).

Als deze zich wat al te ver uitbreiden kun je die altijd nog selectief verwijderen. Dat geldt ook voor de later bloeiende soorten zoals Zeepkruid, Donkere ooievaarsbek en de langdurig fraai bloeiende Betonie (foto rechts). Op laatstgenoemde komen veel insecten, o.a. de door zijn gedrag zo interessante Wolbij. Van de zomerbloeiers kan ik aanbevelen: allereerst Koninginnekruid (Eupatorium cannabinum), waarvan ik op de roze lila bloemschermen altijd veel bijzondere insecten zie. Wat dit laatste betreft is Knopig helmkruid ook aan te bevelen; hoewel deze slechts kleine bloempjes heeft worden die toch opvallend frequent door bijtjes en hommels bezocht. Elk voorjaar zie ik de prachtige rupsen van de Helmkruidvlinder verschijnen (foto links). Er zijn heel veel leuke soorten. Ik noem nog Beemdooievaarsbek (grote, lichtblauwe bloemen), Sint-Janskruid, Groot heksenkruid (leuk schaduwplantje!), Kaasjeskruid (Malva), Grote teunisbloem ('s avonds openen zich de grote gele bloemen met een plofje!), Vingerhoedskruid en enkele Toorts soorten(Verbascum).

Vele volkomen inheemse soorten kun je het beste van enkele gespecialiseerde heemtuinfirma's betrekken, zoals De Cruydthoeck in Groningen en De Bolster in Maarn. In een goede inheemse Flora van Nederland kun je ze nog eens nazoeken.

Struiken

Als struiken kan ik o.a. de Rode ribes (foto rechts), de (geurige!) Sering, en de Boerenjasmijn aanbevelen, die alle drie fraaie voorjaarsbloeiers zijn. Voorts de

Liguster met zijn sterk zoet geurende witte bloemtrosjes, en als roos bijv. de Egelantier die heel lekker geurige bladklieren heeft. Als klimplant is vooral de Wilde kamperfoelie interessant, met zijn zacht zoete avondgeur van de prachtige bloemen waar graag bijzondere insecten zoals grote nachtvlinders op af komen.
Met de Bosrank (Clematis vitalba) moet je oppassen, want die kan extreem hoog de bomen in klimmen, en vormt na jaren steeds dikkere houtige lianen.

Vijver
Wat betreft een vijver voert het nu te ver om iets over de aanleg daarvan te beschrijven, wel wil ik enkele soorten noemen die echt leuk zijn langs en in het water. Als een wat grotere struik in een bredere moerasrand geniet ik zowel in voorjaar als zomer van de Gagel (Myrica gale) die met zijn vroege bloei en lekker geurende blad ooit gebruikt werd in de bereiding van bier, dat later voornamelijk Hop werd. Als leuke vijverrandsoorten wil ik verder noemen: Dotterbloem (met zijn fraaie grote gele bloemen!), Moerasspirea (met mooie witte bloempluimen die heerlijk zoet geuren, de Fransen noemen hem dan ook 'la reine des prés; foto rechts), Grote kattenstaart en Moerasrolklaver. In de vijver zelf vind ik Waterviolier, Waterdrieblad (kort bloeiend met prachtige bloemen) en Kikkerbeet (wel af en toe overmaat verwijderen) altijd weer erg leuk.

Kortom: van je tuin kun je méér maken!

UPDATE MOB-terrein
Ellen Appeldoorn, namens de WMR lid van de MOB-groep

In mei jl. heeft een bespreking plaatsgevonden op het MOB-terrein tussen de MPB-groep en Zesruit B.V.
Zesruit heeft de Gemeentelijke Woonvisie gelezen en bemerkte dat er grote behoefte in de Gemeente Rhenen is aan nieuwe bouwlocaties.
Onze info: In 2017 heeft de gemeenteraad de woonvisie 2017-2028 vastgesteld en daarin staat, dat er wensen zijn om in periode 2017-2028 in de Gemeente Rhenen 500 nieuwe woningen te bouwen, dus ca 40 per jaar, maar in Rhenen zijn de bouwlocaties nagenoeg op. Zesruit heeft 'daarom' het plan gemaakt voor een complete nieuwbouwwijk in het MOB-terrein: meer dan 100 woningen verdeeld over het hele terrein.
Het architectenbureau van Reynout en Oostzee maakte de schets en op 6 april jl. werd dit plan gepresenteerd aan de bezoekers van het Gemeentebestuur.
De MOB-groep heeft in het gesprek eind mei benadrukt geschrokken te zijn van deze plannen voor een complete woonwijk in dit Natuurnetwerk Nederland-gebied: aan drie zijden omgeven door Plantage Willem III en gewezen op de natuurverstoring. Zoveel woningen houdt in: wellicht 500 bewoners met ruim 300 auto's en huisdieren die op Plantage Willem III de fauna verstoren, geluidsoverlast, verkeershinder op Zwijnsbergen enz. Ons inziens is hier geen respect voor de natuurwaarden en mag in dit geval uitbreiding van het woningbestand niet boven natuurbelangen gaan.

Zesruit gaf aan dat hun voorkeur uitgaat naar een vergelijkbare situatie zoals bij het andere MOB-terrein dat ze in bezit hebben, nl. in Loenen: kleinschalige verhuur aan zzp'ers en verhuur van ruimte voor opslag. Ook werd gezegd dat als de Raad zou zeggen dat het MOB-complex natuur zou moeten worden, dan geven zij daar gehoor aan.

THEMA-AVOND BOSBEHEER IN RHENEN
Han Runhaar

Op **woensdagavond 30 oktober** a.s. organiseert de WMR in De Vlam een avond over bosbeheer.

Overal in Nederland laaien de discussies over de massale bomenkap in de bossen op, zo ook in Rhenen. In de bossen rond Rhenen is de afgelopen jaren veelvuldig gekapt en gedund. De bossen worden er niet mooier op, met zwaar materieel worden de percelen en paden vernield. Op de thema-avond willen de vraag aan de orde stellen of deze kap wel nodig is en of de huidige kap van bomen wel bijdraagt aan de ecologische en landschappelijke waarde van onze bossen.

De avond zal beginnen met een inleiding door de **Frits van Beusekom**. Hij was tot 1987 directeur terreinbeheer en natuurbehoud bij Staatsbosbeheer. Begin dit jaar uitte hij in Nieuwsblad De Kaap zijn zorgen over het kapbeheer van Staatsbosbeheer in de bossen op de Utrechtse Heuvelrug. Dit werd later overgenomen door andere kranten en leidde uiteindelijk tot Kamervragen over het bosbeheer. Volgens Van Beusekom tast Staatsbosbeheer zijn eigen draagvlak aan door onnodig grote stukken bos om te zagen. Maar ook gemeenten en provinciale landschapsorganisaties zouden volgens hem veel te makkelijk de botte bijl hanteren.

Na zijn inleiding zullen we bosbeheerders binnen onze gemeente in de gelegenheid stellen om een toelichting te geven op hun bosbeleid. Daarna worden de bovenstaande vragen plenair aan de orde gesteld.
De avond begint om 20:00 uur, inloop is vanaf 19:30 uur. De Vlam is te vinden aan de Beukenlaan 2, 3911 XK Rhenen.

VRIJWILLIGERSDAG WERKGROEPEN WMR
Willy Hoorn (tekst en foto's)

De WMR heeft twee werkgroepen: de Paddenwerkgroep en de Natuurwerkgroep Kwintelooijen. Beide zeer nuttige en succesvolle werkgroepen voor "doeners" en natuurliefhebbers. Daarom organiseerde voorzitter Han Runhaar een gezellige excursie voor beide werkgroepen.

De paddenwerkgroep helpt tijdens de paddentrek om de padden de drukke Rijksstraatweg over te zetten. Vanaf hun overwinteringsplekken in de bossen trekken de padden naar de plassen in Palmerswaard. Dat oversteken gebeurt massaal bij

vochtig en warm weer in het begin van de avond. Het is voor de vrijwilligers geen werk zonder risico. Het oversteken van de pad kost ca 5 minuten. Het asfalt is aangenaam warm, dus dralen de padden op de drukke straatweg met het risico overreden te worden door auto's. Met een felgekleurd hesje en emmertje in de hand worden zoveel mogelijk padden geraapt. Dit jaar waren dit er 3614 stuks.
Als dank voor hun inzet was op zaterdagmorgen 14 april jl. voor deze vrijwilligers een excursie naar Palmerswaard georganiseerd. Met als afsluiting een kopje koffie met gebak bij Moeke.

De Natuurwerkgroep Kwintelooijen werkt een groot aantal zaterdagen op Kwintelooijen. De werkgroep doet het onderhoud op het natuurgedeelte van Kwintelooijen. De hellingen worden vrijgemaakt van ongewenste boompjes en met een bosmaaier worden de randen en paden vrijgehouden. Het is zwaar werk en de vrijwilligers nemen ook nog eens hun eigen gereedschap mee. Dus petje af voor deze werkgroep.
Op zaterdag 15 juni jl. was er voor hen een excursie georganiseerd om de resultaten te bewonderen. Na afloop was er zelfgemaakt gebak en een drankje.
Wat zagen we allemaal? Een voorlopig afgezet veldje met rietorchis was een prachtig resultaat.

Er waren veel bloemensoorten teruggekomen, zoals de egelantier. Mede door dit natuuronderhoud is Kwintelooijen een eldorado geworden voor libellen, vlinders en vogels. Maar we zagen ook de kudde schapen, die tijdelijk gedeelten van de hellingen begrazen. En ons gezelschap werd vanaf de bosrand gadegeslagen door 6 jonge Hereford koeien. Heel apart om koeien bladeren van de bomen te zien eten.

KORTE BERICHTEN

Heuvelrugtuinen
Wil Schulte

Op 17 juli 2019 heeft WMR deelgenomen aan de denktank en informatieavond over "de Heuvelrugtuinen", georganiseerd door Natuur en Milieu Utrecht (NMU). Een Heuvelrugtuin is een natuurlijk ingerichte tuin met vooral heemplanten.
Waarom dit project?: "Help de natuur een handje" in jouw eigen tuin.
Inwoners van onze regio beseffen veelal niet dat zij in een bijzondere omgeving wonen: het Nationaal Park. De betrokkenheid bij de leefomgeving kan vergroot worden door inwoners daar bewuster van te maken. Door inwoners samen te brengen in 'groengroepen' kan er een levendig gezelschap ontstaan dat ertoe kan bijdragen dat er meer vergroening ontstaat en dus meer biodiversiteit.
Via de eigen tuin kan de inwoner bijdragen aan vermeerdering van natuurwaarden in het hele gebied en kán tevens de maatschappelijke betrokkenheid vergroot worden. Ook is er een invalshoek om verdroging en verstening tegen te gaan. Hier wordt een link gelegd naar: "Operatie Steenbreek". De combinatie van dit project en Operatie Steenbreek moet nog uitgewerkt worden.

Bij de uitvoering van het project wordt nauw contact gezocht door NMU met Gemeenten (waterberging en groenvoorziening, OR), met Woningbouwcorporaties, IVN en milieugroepen,
hoveniers, tuincentra en groenmakelaars musea en oudheidkamers en leden van plaatselijke tuinclubs. Het project 'Heuvelrugtuinen' start voorjaar 2020. Wordt vervolgd.

Spotvogel in Kwintelooijen
Niet de beste foto maar wel bewijs van de Orpheusspotvogel in Kwintelooijen.

Foto Marc van der Aa.

Boven: dè eikenprocessierups. Foto Dirk Prins.
Wild zwijn in Palmerswaard, april 2019. Foto Marc van der Aa.

STICHTING WERKGROEP MILIEUBEHEER RHENEN

Voorzitter	Han Runhaar	De Thijmenstoren 15	3912 AR Rhenen	0317-613615	Han@stichtingwmr.nl
Secretariaat	Ellen Appeldoorn	Esdoornlaan 36	3911 EW Rhenen		info@stichtingwmr.nl
Penningmeester	Sander van Opstal				Sander@stichtingwmr.nl
Website	Hans Molkenboer				Hans@stichtingwmr.nl
Nieuwsbrief	Esther Slotboom				Esther@stichtingwmr.nl
Kerngroeplid	Wil Schulte				Wil@stichtingwmr.nl
Kerngroeplid	Willy Hoorn				Willy@stichtingwmr.nl
Kerngroeplid	Luuk Derks				Luuk@stichtingwmr.nl
Kerngroeplid	Dirk Prins				Dirk@stichtingwmr.nl
Rekening	IBAN NL76INGB0002911077 t.n.v. Stichting Werkgroep Milieubeheer Rhenen				
Website	www.stichtingwmr.nl				

Copyright 2019 Stichting WMR. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Redactie